

הנחיית פרקליט המדינה	הנחיית פרקליט המדינה והעמדה לדין בגין חשד למסירת אמרה או עדות כוזבת או סותרת בחקירה או במשפט ובגין סירוב להעיד
14 אוקטובר 1993; 1 אוגוסט 2002; 1 ינואר 2003; 16 מאי 2006	עדכון אחרון: י"א באדר ב' התשע"ו, 21 מרץ 2016

2.5 – מדיניות פתיחה בחקירה והעמדה לדין בגין חשד למסירת אמרה או עדות כוזבת או סותרת בחקירה או במשפט ובגין סירוב להעיד

עניינה של הנחיה זו בהתוויית מדיניות התביעה בעניין פתיחה בחקירה פלילית והעמדה לדין של אדם בגין חשד למתן אמרה או עדות כוזבת או סותרת מתוך כוונה להטעות בחקירה או במשפט. בסיום ההנחיה מובאת הנחיה בנושא העמדה לדין של מי שסירב להעיד במשפט.

המסגרת הנורמטיבית:

1. על תופעת המתלונן תלונת שווא, העד שחוזר בו מגרסתו או העד המעיד עדות שקר, חלות, בין היתר, הוראות החיקוק הבאות:

עדויות סותרות – סעיף 240(א) לחוק העונשין, התשל"ז – 1977 (להלן: "החוק")¹:

"המוסר הודעות או עדויות בעניין אחד בפני רשויות שונות והודעותיו או עדויותיו סותרות זו את זו בשאלה עובדתית שהיא מהותית לגבי העניין, ועושה כן בכוונה להטעות, דינו – מאסר חמש שנים".

ידיעות כוזבות – סעיף 243 לחוק:

"המוסר לשוטר או למי שמוסמך להגיש תביעה פלילית, ידיעה על עבירה כשהוא יודע שהידיעה כוזבת, דינו – מאסר שלוש שנים, ואם העבירה היא פשע – מאסר חמש שנים; ואין נפקא מינה אם הוגשה תביעה פלילית בעקבות הידיעה ואם לאו".

עדות שקר – סעיף 237(א) לחוק:

"המעיד בהליך שיפוטי, ביודעין, עדות כוזבת בדבר מהותי לגבי שאלה הנדונה באותו הליך, הרי זו עדות שקר, ודינו – מאסר שבע שנים; עשה כן בעד טובת הנאה, דינו – מאסר תשע שנים"².

¹ חוק העונשין, התשל"ז-1977, ס"ח 226.

"העושה דבר בכוונה למנוע או להכשיל הליך שיפוטי או להביא לידי עיוות דין, בין בסיכול הזמנתו של עד, בין בהעלמת ראיות ובין בדרך אחרת, דינו – מאסר שלוש שנים; לענין זה, "הליך שיפוטי" – לרבות חקירה פלילית והוצאה לפועל של הוראת בית משפט"

התנויית מדיניות התביעה:

כללי:

2. חשיפת האמת ועשיית צדק הן מטרותיו המובהקות של ההליך הפלילי. מסירת אמירה כוזבת או סותרת בחקירה או בבית המשפט בכוונה להטעות, חותרת תחת מטרות אלה, ועשויה אף להביא להרשעתם של חפים מפשע או לזיכויים של אשמים.

"ביסוד שיטת המשפט שלנו מעוגן העיקרון לפיו הליכי משפט קשורים קשר אמיץ עם החובה לומר אמת בכל ההליכים שנועדו לעשיית משפט. אשר על כן, בהקשרם של הליכים לעשיית משפט, החובה לומר אמת אינה רק בגדר חובה מוסרית, אלא היא אף חובה משפטית הנגזרת מהוראות החוק וממהותו של ההליך המשפטי. חשיפת האמת ועשיית צדק הן מהתכליות המובהקות של ההליך הפלילי"³.

3. כיוון שכך, התביעה מייחסת חומרה יתרה לעבירות אלו ורואה אינטרס ציבורי מובהק במדיניות אכיפתית מחמירה ביחס אליהן.

4. עם זאת אל מול החובה לומר אמת, עשויים לעמוד תכליות ואינטרסים ציבוריים אחרים, שיהא בהם כדי להחליש את ההצדקה לפתיחה בחקירה והעמדה לדין. עמד על כך בית המשפט העליון בקובעו:

"... כפי שמלמדת ההיסטוריה החקיקתית שלנו, ערך האמת הבא לידי ביטוי בחובת אמירת האמת בהליכים משפטיים ובחתימה לגילוי האמת באמצעות הליכי משפט, אינו מוגן בחקיקה כערך מוחלט. אל מול הצבת התכלית של חשיפת האמת בהליכים משפטיים, עומדים ערכים נוספים כזכות לכבוד, הזכות לפרטיות, או אינטרסים ציבוריים או פרטיים אחרים הראויים להגנה"⁴.

² בהתאם להלכה הפסוקה הרשעה בגין עבירה של עדות שקר מחייבת תוספת ראייתית מסוג סיוע. ראה לדוגמא, ע"פ 190/82 שאול מרקוס נ' מדינת ישראל, פ"ד לז(1), 225

³ רע"פ 7153/99 אלגד אורי נ' מדינת ישראל, פסקה 6

⁴ שם

5. תובע השוקל פתיחה בחקירה או העמדה לדין בגין העבירות הנדונות יתן דעתו לכך שמתן אמירה כוזבת או סותרת הנעשית מתוך כוונה להטעות בחקירה או בבית המשפט עשוי לנבוע, בנסיבות מסוימות, ממניעים ייחודיים לעניין, אשר יש בהם, בנסיבות חריגות, כדי להחליש את ההצדקה לפתיחה בחקירה והעמדה לדין.

6. בנוסף, פתיחה בחקירה והעמדה לדין עלולים בתנאים מסוימים לעמוד בניגוד לאינטרסים ציבוריים אחרים בעלי משקל ולעיתים אף לפגוע בערך גילוי האמת עצמו בשל הרתעה של עדים מפני חזרה מאמרה כוזבת שמסרו ובשל חשש מפגיעה בנכונותם של עדים בכלל ונפגעי עבירה בפרט לשתף פעולה עם רשויות החקירה.

7. לפיכך, בטרם קבלת החלטה על פתיחה בחקירה פלילית או העמדה לדין ייתן תובע דעתו, בראש ובראשונה, למניע ולתכלית שעמדו לכאורה ביסוד האמרה השקרית ולמידת היותה נוגעת לשורש העניין שבבירור האשמה. כך, כאשר התשתית הראייתית מבססת לכאורה קיומה של עלילת שווא יקום ככלל אינטרס ציבורי בפתיחה בחקירה והעמדה לדין. במצב דברים מובהק פחות יובאו בחשבון השיקולים שיפורטו להלן.

מדיניות פתיחה בחקירה:

8. יש להבחין בין עלילה לבין מסירת אמרה כוזבת או סותרת שאינה מגעת לכדי עלילה.

9. ככלל, התעורר חשד לכך שאדם העליל **עלילת שווא** נגד אחר בקשר עם עבירה פלילית, יעביר תובע את העניין לחקירת משטרה.

10. לעומת זאת, התעורר חשד לכך שאדם מסר בחקירה או במשפט **אמרה שקרית או אמרה הסותרת הודעה קודמת בפרט מהותי** מתוך כוונה להטעות, יאזן התובע את האינטרסים השונים וייתאם להפנות את העניין לחקירה, ככל שהתקיימו, בין היתר, התנאים הבאים:

(1) הכזב או הסתירה שבאמרה ניתנו על ידי העד באופן מודע;

(2) הכזב או הסתירה שבאמרה נוגעים בליבת העניין והיה בהם פוטנציאל להשפיע על תוצאת ההליך;

(3) הכזב שבאמרה נתגלה בשל גורם חיצוני, להבדיל מכך שהעד חזר בו מגרסתו הכוזבת באופן אוטונומי ומתוך רצון חופשי, כביטוי של חרטה ומתוך מטרה לקדם את תכלית בירור האמת;

11. ככל שהאמרה גרמה בפועל או הייתה בעלת פוטנציאל לגרום נזק חמור לחשוד, לנאשם או לאדם אחר, או לאינטרסים ציבוריים, תגבר הנטייה להורות על פתיחה בחקירה. כך למשל, אם תלונת שווא גרמה למעצר החשוד, להרחקתו מילדיו או להטלת כל הגבלה ממשית אחרת עליו – שהסתברה להיות בדיעבד בלתי מוצדקת – תגבר הנטייה להורות על פתיחה בחקירה.

12. ככל שהאמרה ניתנה במסגרת הליך פלילי, וככל שהאמרה נסובה על עבירה פלילית חמורה יותר, תגבר הנטייה להורות על פתיחה בחקירה.

13. ככל שהעד חזר בו מגרסתו השקרית ביוזמתו ומסר, בסופו של יום, גרסת אמת והנזק שנגרם כתוצאה מהאמרה השקרית אינו חמור, עשוי הדבר להוות שיקול שלא לפתוח בחקירה, וזאת מתוך אינטרס ציבורי שלא להרתיע עדים מלחזור בהם מגרסתם השקרית המוקדמת.

14. בנוסף לאמור לעיל, בטרם פתיחה בחקירה יש לשקול את השיקולים הבאים:

(א) האם מקור האמרה היה לכאורה לחץ פסול שהופעל על העד, באופן ישיר או עקיף, או חשש ממשי מפני החשוד, הנאשם או אחרים;

(ב) האם היה קיים רצון מצד העד שלא להרע לחשוד או לנאשם בשל קירבה משמעותית ביניהם – משפחתית או אחרת;

(ג) האם קיים קשר בין העד לחשוד או לנאשם, המקים חשש טבוע לקיומו של מניע זר ו/או פסול לחזרה מהאמרה, כגון עקב קרבה מיוחדת בין העד לחשוד/לנאשם. חשש זה קיים למשל בעבירת מין או אלימות בתוך המשפחה, או כאשר מדובר בקטין, חסר ישע או אדם אחר, המצוי ביחסי תלות עם החשוד או הנאשם (כדוגמת יחסי עובד ומעביד). במסגרת זו יש לבחון, האם החזרה מהאמרה או העדות נובעים לכאורה מלחצים, מחשש ממשי מהחשוד או מהנאשם, מרצון להשכין שלום בית, מקיומם של רגשות אשם כלפי החשוד או הנאשם, מהעדר כוח נפשי הנדרש כדי להעיד נגדו בבית המשפט עדות מפלילה, וכדומה.

15. היה העד, המשנה גרסתו, מתלונן בתיק אשר הביא לפתיחה בחקירה, או שהנו עד מדינה או שהנו עובד ציבור שמסר את אמרתו בחקירה במסגרת תפקידו, יגבר האינטרס הציבורי שבמיצוי הדין עמו.

16. ככלל, עבר פלילי בכלל ובמיוחד בעבירות מאלו המנויות בהנחיה זו, יהווה שיקול תומך במיצוי הדין עם העד.

17. משאבים ציבוריים שהושחתו לריק בשל העדות הסותרת או השקרית, כדוגמת משאבי חקירה ומשפט ובזבוז זמנם של עדים, יובאו אף הם בחשבון.

18. נכונותו של העד ליתן פיצוי כספי לאדם שניזוק כתוצאה מהאמרה – אף היא רלוונטית. במקרים מתאימים ניתן לשקול עשיית שימוש בסעיף 81 בחוק העונשין, המאפשר לבית המשפט בתיק המקורי לחייב את המתלונן לשלם את הוצאות הגנתו של נאשם, אם המתלונן הגיש את תלונתו ללא יסוד או לשם קנטור. הסכמתו של העד לפיצוי כאמור והפקדתו מראש תהווה שיקול נוסף במכלול השיקולים.

19. **אמרה של חשוד או נאשם** – ככלל, התביעה תמנע מלהורות על פתיחה בחקירה נגד חשוד/נאשם בגין מסירת אמרה כוזבת או סותרת שנמסרה במסגרת חקירתו או משפטו. עם זאת, בנסיבות מיוחדות ניתן לחרוג מכלל זה. לפיכך, נמסרה אמרה שקרית או כוזבת על ידי החשוד או הנאשם בקשר עם העבירה המיוחסת לו, תישקל פתיחה בחקירה, בהתקיים, בנוסף לנסיבות שלעיל, גם הנסיבות הבאות:

(1) המדובר בעלילת שווא מפלילה נגד אחר;

(2) קיימות נסיבות מחמירות מיוחדות.

20. בעת שקילת ההחלטה בדבר פתיחה בחקירה, הנערכת לאחר תום המשפט בו ניתנו לכאורה אמרה או עדות כוזבת או סותרת, יינתן משקל לקביעות בית המשפט בעניין, ככל שיהיו כאלה. במקרים בהם מתייחס בית המשפט מפורשות לצורך לחקור את העד בחשד לעדויות סותרות או בחשד לעדות שקר, קיים, ככלל, אינטרס ציבורי במיצוי הדין. יחד עם זאת, ראוי לסייג קריטריון זה, לגבי מקרים בהם בית המשפט נעדר מידע באשר למניע שהניע את העד לחזרתו מגרסתו הראשונית, וכשבמניע יש כדי להחליש את העניין הציבורי שבמיצוי הדין (כגון במקרה בו המניע הוא חשש מהנאשם), שאזי אין די בהמלצה של בית המשפט, כשלעצמה, כדי להצדיק את מיצוי הדין עם העד.

21. על מנת שלא לפגוע בהליך שבו נחשפה אמרת הכזב או האמרה הסותרת, תדחה בדרך כלל פתיחת החקירה בגין העבירות המנויות בהנחיה זו, למועד שלאחר הכרעת הדין, אלא אם ישנן נסיבות המצדיקות פתיחה בחקירה באופן מיידי.

22. העברת העניין למשטרה על ידי התביעה לשם פתיחה בחקירה בגין עבירה מאלו המפורטות בהנחיה זו, תעשה לאחר היוועצות עם פרקליט שהינו לפחות בדרגת ממונה. היה העד מתלונן בעבירת אלימות בתוך המשפחה, או בעבירת מין, לא תפתח חקירה ללא אישור של פרקליט מחוז או משנהו.

מדיניות העמדה לדין:

23. נמצאו ראיות מספיקות להעמדתו לדין פלילי של אדם בגין אמרה שקרית או סותרת שמסר בחקירה או במשפט בכוונה להטעות, ישקול תובע את העניין הציבורי שבהעמדתו לדין, לאחר שיביא בחשבון את הנסיבות המפורטות בסעיפים 10-20 לעיל.

24. נמצאה תשתית ראייתית לכך שאדם מסר אמרה כוזבת **מתוך מטרה להפליל אדם הפללת שווא**, יוגש נגדו כתב אישום, למעט אם נתקיימו נסיבות חריגות המצדיקות להימנע מכך.

25. נפתחה חקירה ועל פי ממצאיה הוחלט על העמדה לדין, יוגש כתב האישום לאחר מתן הכרעת הדין בערכאה הדיונית שבה ניתנה העדות, אלא אם נמצאו טעמים מיוחדים להגשת כתב האישום קודם לכן.

26. היה העד מתלונן בעבירת אלימות בתוך המשפחה, או בעבירת מין, לא יוגש כתב אישום ללא אישור של פרקליט מחוז או משנהו.

סירוב להעיד

27. ככלל, התייצב עד בבית המשפט למתן עדות וסרב להשיב לשאלות, כולן או חלקן, תישקל האפשרות להורות על פתיחה בחקירה נגדו בעבירה לפי סעיף 241 לחוק – "סירוב להעיד", וזאת אם מדובר בעדות הנדרשת לצורך הרשעה בעבירה חמורה. החלטה על העמדה לדין תתקבל לאחר שתשקלנה הנסיבות המנויות בסעיפים 14-17, לעיל, לצד שאר נסיבות העניין.

חשד להדחה בחקירה:

28. התעורר חשד שהמניע לחזרתו של עד מעדות שמסר מקורה בהדחה, יפנה תובע את העניין לחקירת משטרה, להוציא אם נתקיימו נסיבות מיוחדות המצדיקות שלא לעשות כן.